
IDEALIZACE V LAPAČÍCH PRACHU

LUCIE FAULEROVÉ

TEREZA ROHÁČOVÁ

IDEALIZATION IN *LAPAČI PRACHU* BY LUCIE FAULEROVÁ

The study focuses on the novelistic debut of Lucie Faulerová *Lapači prachu*. The primary goal is to describe the relationship of the protagonist Anna and her sister Dana to idealization or rather de-idealization of the family, partnership and womanhood, and to find out where this tendency for a positive or negative view of life stems. The secondary endeavor was to find signs of unreliable narration.

Keywords: Lucie Faulerová, *Lapači prachu*, idealization, de-idealization, unreliable narration

Románový debut Lucie Faulerové *Lapači prachu* vyšel v nakladatelství Torst na konci roku 2017 a vzápětí vzbudil převážně kladné ohlasy recenzentů a kritiků. Autorka byla nominována na Magnesii Literu a Cenu Jiřího Ortena, ani jednu z uvedených cen však nakonec neobdržela. *Lapači prachu* přitom nejsou pouze vyzrálým literárním debutem. Faulerová zde dokazuje, že je mistryní fabulace, přičemž pro současnou českou literaturu reaktivovala fenomén nespolehlivého vyprávění. Tato studie původně vznikla jako referát na studentskou literárněvědnou konferenci nazvanou *Natřeno na růžovo. Idyla, idylichno a ideál v literatuře*. Nekladli jsme si za cíl připomínat kvality díla, které již byly v literárněkritických ohlasech diskutovány, naší snahou bylo především postihnout, jak se Faulerová – či spíše postavy jejího románu, sestry Anna a Dana – staví k idealizaci či deidealizaci rodiny, rodičovství a ženství.⁽¹⁾

---

1 Termínem „idealizace“ jsme přitom rozuměli popis někoho či něčeho v lepším světle, než jaký ve skutečnosti je. Termín „ideál“ byl chápán jako soubor vlastností či podmínek, které představují jakýsi vzor, cíl či předmět tužeb daného jedince. Deidealizaci jsme poté vykládali jakožto dekonstrukci idealizace.

„Chcete být svědkem nakumulované osamělosti a zoufalství? Svědkem toho, jak hluboce dokážou lidi klesnout pod únosnou míru soudnosti? Jak dokážou zapomenout i na svoje nejnižší nároky v otázce, s kým stráví aspoň jedinou noc?“ (Faulerová 2017: 47–48) ptá se protagonistka *Lapačů prachu* Anna Kaplanová.

Od prvních stran románu je nadmíru jasné, že není žádná „sluníčková ani srdíčková“⁽²⁾ hrdinka – lže, krade, holduje alkoholu a vztahům na jednu noc. Sebedestruktivním, chvílemi až masochistickým chováním se snaží vytěsnit z mysli vzpomínky na dětství. Vzhledem k tomu, že Anna je konstituována jako výrazně personalizovaná vypravěčka a v jejích výpovědích se po celou dobu příběhu objevují nesrovnalosti, můžeme její vyprávění označit jako nespolehlivé.⁽³⁾ Jsme si ovšem vědomi rozrůzněnosti výkladu dané kategorie a faktu, že mnozí literární teoretici ji dodnes neuznávají. V naší studii vycházíme především z poznatků konstatovaných Jiřím Hrabalem, který vypravěčskou nespolehlivost pojímá jako interpretační rámec daného díla. „Tento interpretační rámec uplatňujeme při interpretaci narativního textu tehdy, obsahuje-li vyprávění signály v podobě nesrovnalostí či rozporů v konstatacích o faktech fikčního světa či v jejich hodnocení či vysvětlení.“ (Hrabal 2013: 118) Narativ lze tedy interpretovat jako nespolehlivý, konstituuje-li silně personalizovaného vypravěče, který čtenáři zprostředkovává fikční, iluzivní svět. Ve vypravěčově výpovědi se poté dále objevují nesrovnalosti v podání informací, hodnocení či vnímání daného fikčního světa, které nám znemožňují koherentní konstrukci příběhu, a tyto nesrovnalosti nejsou ojedinělé. Již jsme poznamenali, že Anniino vyprávění je silně personalizované a vyskytují se v něm nesrovnalosti. Dalším signálům nespolehlivosti se budeme věnovat v průběhu celého příspěvku. V textu vedle autodiegetického vyprávění Anny promlouvá i vypravěč heterodiegetický, upozorňující na její nespolehlivé reference o fikčním

---

2 Faulerová 2017: 29.

3 Při identifikaci znaků nespolehlivého vyprávění jsme vycházeli z koncepce Jiřího Hrabala (Hrabal 2013: 117–123) a Tomáše Kubíčka (Kubíček 2007: 112–180).

světě. Koriguje, co Anna říká, a upozorňuje čtenáře, aby informace podané protagonistkou pouze slepě nepřijímal, ale kriticky je přehodnocoval. Snaží se její sugestivní vyprávění „překřičet“, v průběhu románu ji několikrát zabíjí, pokaždé jiným způsobem, aby zvítězila jeho verze příběhu. Anna se svým „metavypravěčem“ častokrát promlouvá, okřikuje ho, či ho vědomě přerušuje, chápeme jej tedy jako její alter ego, které ji navíc v její nespolehlivosti pomáhá postupně usvědčit – z toho důvodu je jeho vyprávění stejně nespolehlivé jako Annino. „Dana je ztracený případ. Můj vypravěč má ruce v bok a zmateně kroutí hlavou, co mi to tu nalháváš, co mi mateš čtenáře, teď si budou klást otázku, která ze sester je teda zatraceně ten ztracený případ.“ (Faulerová 2017: 23) Faulerová střídáním vypravěčů upozorňuje na relativitu lidského poznání, rozmazává jeho kontury a naznačuje, že pokud se budeme snažit mnohoznačnost reality nějakým způsobem reflektovat, ještě více ji znejasníme – proto bychom si měli odpustit jakékoli jednoznačné soudy.

Vraťme se ale k idealizaci, která je primárním tématem naší studie. Anna si život neidealizuje, a i když uznává, že většina lidí touží po nějakých ideálech, ona jimi opovrhne. A to z jednoho prostého důvodu – lidé podle ní za ideály pouze schovávají své problémy. Nejsilnější averzi cítí i k transcendentální ideji boha, které se v příběhu nejednou přímo vysmívá.⁽⁴⁾

„Ach, ti lidi. Jak zoufale potřebují věřit v čisté dobro, protože sami ho v sobě nemají ani za nehet, jak zoufale potřebují věřit, a na víru sami v sebe nemají, potřebují něco jiného, něco, co je víc než oni, něco ‚nad‘ nimi, pane, dej, aby život byl snesitelnější, aby byl důvod, proč ráno vstát, aby byl důvod vést slušný život, aby byl důvod k morálce a etice a lásce, protože jinak bychom ve jménu evoluce jen zabíjeli, souložili a žrali. Pro silné je tu Darwin, pro slabé Ježíš. Bůh, co nás přesahuje, jak dokonalá výmluva, jak dokonalý argument, protože jak žít s tím, že se věci dějí jen tak bez důvodu?“ (Faulerová 2017: 92–93)

4 Paradoxně působí Annino příjmení – Kaplanová – podtrhující averzi ke všemu božskému a tvořící protiklad k jejím vlastnostem.

Jakákoli idealizace je pro ni projevem slabosti, vlastní cíle a sny tedy raději postupně ničí. Veškeré citové prožitky metaforicky splachuje v ne zcela funkčním záchodě a sama sebe označuje za malého ufnukánka, trosku a parodii lidské bytosti.

„[N]ic necítím, jen biologické potřeby, ty mrzké a automatické potřeby, co sdílím třeba i s opicemi, třeba i s prasetem, jsme si teď tak úžasně rovni a mně to stačí.“ (Faulerová 2017: 59)

Svým chováním se Anna trestá za něco, čemu zprvu jako čtenáři nerozumíme. Právě toto nepochopení nás je jedním ze zdrojů čtenářského napětí. S ním autorka zachází vskutku promyšleně, což ilustruje postupné odhalování traumatického dětství.

„Vánoce u nás se reflektovaly maximálně dva dny předem. Pamatuju si, že asi dvakrát jsme ani neměli vánoční stromek, Dana obvykle upekla s matkou tak pět druhů cukroví. Otec býval nalitý víc než obvykle, vůni rumu mám s těmihle svátky neodmyslitelně spojenou spíš díky němu než kvůli tomu cukroví.“ (Faulerová 2017: 171)

Faulerová v několika rozhovorech⁽⁵⁾ uvedla, že je zcela na čtenáři, zda bude Anninu negativnost chápat jako determinaci rodinným traumatem z dětství, tedy její chování dokáže ospravedlnit a postupem příběhu s ní začne soucítit, nebo jestli její mizantropii bude považovat za vlastní rozhodnutí.

Protipólem protagonistky je její sestra Dana.

„Milý čtenáři,“ přihlašuje se ke slovu vypravěč, „především je podstatné zmínit, že každá z nich považuje za onu ztracenost naprosto odlišný způsob žití. Připočteme-li k tomu fakt, že každá žije naprosto odlišný život, je tu střet dvou domněnek o dvou ztracených existencích.“ (Faulerová 2017: 23)

---

5 Připomeňme např. rozhovor pro Český rozhlas Radio Wave či Český rozhlas Vltava.

Eliška Juříková⁽⁶⁾ v recenzi pro *Host* zmiňuje, že rozdíl mezi sestrami „je naznačen již jediným písmenkem na začátku jména: iniciálou D, která by mohla odkazovat – ať již to tak autorka zamýšlela, anebo ne – ke slovu „domov“ a k hodnotám, které se nám s ním asociují.“ (Juříková 2018: 56) Na první pohled se může zdát, že Dana se na rozdíl od své sestry z traumatických zážitků z dětství nehroučí a dokázala se s nimi vyrovnat tím, že založila vlastní, ideální rodinu, a podařilo se jí tak naplnit vzorec, který tradiční společnost od ženy očekává. Lpí na domově a sociálních vazbách, na manželovi a na dětech, několikrát měsíčně navštěvuje matku a zdá se, že ji rodinná minulost posílila. V tradičním pojetí je ztělesněným vzorem mateřství a ženství – alespoň na první pohled.

Právě Dana je totiž postavou *natírající si realitu na růžovo*. Snaží se nejen svůj život, ale i život všech okolo ní přetvořit k obrazu svému (či svých představ), třebaže toto její úsilí většinou vyznívá naprázdno. Obzvlášť z dialogů sester postupně vyplývá, že Dana si svůj život silně idealizuje, že roli spokojené manželky a matky tří dětí nasazuje před svým okolím pouze jako masku.

„S tím, že ji [Zdeněk] zmlátil, za mnou [Dana] přišla, ještě než byli vůbec svoji. Měla nateklé oko a modřiny na rukou. Probrečela nejdřív hodiny a hodiny, než byla vůbec schopná mluvit.“ (Faulerová 2017: 21)

V důsledku událostí prožitých v dětství pasivně přijímá roli oběti a pokračuje ve stopách své matky – manželství je přece dřina a musí se v něm dělat kompromisy, jinak nevydrží, poučuje Annu, které se při pohledu na její tmavě narudlé podlitiny vrací další obrazy z dětství.

„Je mi sedm a sleduju stínohru velký stín versus malý za skleněnou výplní dveří dětského pokoje, výplní s vybroušeným vzorem čtyřlístků. Větší stín obřima všemocnýma rukama svírá titěrný krk toho malého. Pu-chššš. Držíme se s Danou za ruce, klečíme v rohu u botníku. On před námi vláčí její tělo po

---

6 Pseudonym Pavla Janouška.

podlaze jen za vlasy, pračlověk v jeskyni, a Dana vyskakuje ze země a vrhá se bez rozmyslu mezi ně, dostává ránu zprava zleva zprava zleva, aha!, tak odtud to její věčný kroucení hlavou, a nakonec ji otec, tak automaticky a aniž by vynaložil jakoukoli námahu, odmrští zpět ke mně do rohu mezi polobotky a holínky.“ (Faulerová 2017: 74–75)

Za oběť se Dana nepovažuje, ve fyzickém napadání vidí své vlastní selhání, svůj úděl. Manžela za jeho činy omlouvá a neklade mu odpor, protože pak by mohla zůstat sama – a sám, jak pokaždé připomíná Anně, přece nikdo skončit nechce. Sebe uklidňuje tím, že jejich děti o ničem nevědí, před Annou se přetvařuje, že „je to jiný“ než u jejich rodičů. Oproti své sestře si Anna k rodině postupně vytvořila aktivní odpor, rezignovala na tradiční ženské role vděčné dcery, obětavé milenky, věrné manželky a starostlivé matky. V dlouhodobém vztahu má pocit, že se nemůže nadechnout, snubní prsten na něčí ruce jí připomíná značky v kravských uších a vůbec největší záhadou pro ni je, proč ženy chtějí děti. Fakt, který jí předhazují televizní dokumenty, že žena je ženou, až když je matkou, jsou prostě „KECY“.

Pokud máme srovnávat vztah a přístup k fenoménu idealizace u obou sester, je samozřejmě nevyhnutelné vzít v potaz i prostředí, ve kterém dospívaly. Zatímco Dany se po tragických událostech ujala její teta Běta, Annu sociální pracovníci „šoupli do děcáku“. I odtud pravděpodobně pramení její mizantropie a zdání, že nikam nepatří. U Dany se naopak posiluje pocit sounáležitosti s rodinou. Přestože byl jejich otec tyran, ona k němu nepřestane chovat úctu, která se od dětí k rodičům očekává. Přestože ji její manžel fyzicky napadá, ona mu nepřestane být věrnou manželkou. Přestože kvůli této úctě k trýznitelům mívá rozepře s Annou, její názor to nezmění. Tento Danin přístup utvrzuje Annu v její deidealizaci rodinných vztahů.

„Tak tatínek má výročí [smrti]. Asi jsem ten velký den vypustila z hlavy nebo vytěsnila nebo potlačila nebo vytlačila a spláchla. Ještěže mám sestru, aby mi to připomněla. Aby mi připomněla osobu, která ji řezala, jistěže někdo takový musel zůstat v jejím srdci, jistěže k někomu takovému chová úctu, někdo musí, kdo jiný než ona. Jí aspoň věnoval pozornost, a asi v ní vybudoval po-

třebu si vážit právě jenom téhle formy pozornosti, Kuřinec⁽⁷⁾ je toho zářným důkazem.“ (Faulerová 2017: 107–108)

V Annině minulosti se nachází pouze jeden jasný bod, a tím je vztah s Jakubem, jediný hodnotný partnerský vztah, který zažila. Několikrát přepisuje místo jejich prvního setkání, což je jednak signálem jejího nespolehlivého vyprávění, jednak se může zdát, že paradoxně hledá to ideální. Demonstruje tím fakt, že na místě setkání vůbec nesešlo, poprvé se potkali na několika místech a v několika časech. Následují tři roky společného života a pak, „ba-dam tsss“, nastává sebedestrukce. Přesvědčení, že ji všichni musí nenávidět, je silnější než láska, což věděla už předem.

„Strašně to poseru.‘ [...] ‚Nic neposereš.‘ A já ti chtěla věřit, ale místo toho jsem myslela jen na ten nesnesitelný pocit, co přijde, až mě budeš nenávidět [...] A pak jsem to všechno strašně, velkolepě a kardinálně posrala. Tak, jak to dovedu jen já.“ (Faulerová 2017: 200–202)

Lidem kolem sebe tvrdí, že nemá čas ohlížet se na něco, co již nezmění, že všechno, co se jí stalo, „spolkla“, aniž by se tím musela „prohrabovat“. Spíše než v přítomnosti žije však ve své minulosti, aby zjistila, co se v dětství stalo. Podobně jako Dana nasazuje před svým okolím masku samostatné ženy, pod ní je ale stejně zranitelná jako její sestra. Uvědomuje si, že bez rozluštění nejasných vzpomínek nemůže vést „normální“ život bez nočních můr a lapačů prachu – věcí, které dostala či ukradla od svých blízkých a nechává na ně sednout prach, aby na ně zapomněla.

„[V]idím, jak mě sledují moji přátelé, moji lapači ve svých policích, na svých místech, lapači prachu, co nehnutě číhají, co celou scénu pozorují, slyším, jak vypravěč šeptá: ‚Neptej se, Anno, neptej se. Nechceš to vědět. Radši bys umřela, radši bys umřela, radši bys umřela.‘“ (Faulerová 2017: 210)

---

7 Příjmení Danina manžela Zdeňka.

Lucie Faulerová pro svůj románový debut zvolila aktuální a naléhavé téma domácího násilí a rozpadu rodinných vztahů. Nejedná se o látku, která by byla v současné české próze ojedinělá, podobná témata v posledních letech ve svých dílech zobrazují např. Viktorie Hanišová, Petra Hůlová či Petra Soukupová. Jedná se skoro až o jakýsi „trend“, kdy autorky využívají stejné tematické prvky a asociální typy ženských postav. Přístup k dané problematice se ale u Faulerové od zmiňovaných autorek značně liší. Klíč k pochopení života obou sester totiž nespočívá v dnešních představách o ženách, v rolích, které jim společnost připisuje, ale je ukryt v jejich minulosti. Otázkou zůstává, zda je v *Lapačích prachu* hrdinkám nabízeno východisko, jež by vedlo ke katarzi. Mohlo by jím být opuštění vidiny ideálního života a přijetí banálního konstatování, že jsme to, co jsme, což Anna v závěru románu několikrát demonstruje únikovou formulí: „Jsem to, co jsem, jsem to, co jsem a ničím jiným nikdy nebudu, ať to spolknou, nebo vyplivnu.“ (Faulerová 2017: 217) Nesmíme ovšem zapomenout, že Anna je nespolehlivá vypravěčka. Kromě toho, že se snaží záměrně oklamat narativního adresáta, opakování slov, které především v závěru příběhu není ojedinělé, nás vede ke zjištění, že chce oklamat především sama sebe.

Mgr. Tereza Roháčová

Katedra bohemistiky Filozofické fakulty

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 10, 771 80 Olomouc

tereza.rohacova01@upol.cz

LITERATURA

BÍLEK, Peter A.

2017 „Spisovatelka Faulerová napsala překvapivě zralý debut“; *Hospodářské noviny*, roč. 61, č. 217, s. 18

FAULEROVÁ, Lucie

2017 *Lapači prachu* (Praha: Torst)

GILK, Erik

2018 „V duelu se světem“; *Tvar*, roč. 29, č. 4., s. 22

HRABAL, Jiří

2013 „Nespolehlivost jako klamavá narativní strategie“; *World Literature Studies*, roč. 5, č. 1, s. 117–123

JANOUSEK, Pavel

2018 „Lucie Faulerová: Lapači prachu, Torst, Praha 2017“; *Tvar*, roč. 29, č. 4, s. 2

JUŘÍKOVÁ, Eliška F.

2018 „Vyprávění jako nástroj k uchopení rozporuplnosti ženského světa“; *Host*, roč. 34, č. 4, s. 56–58

KUBÍČEK, Tomáš

2007 *Vyprávěč: kategorie narativní analýzy* (Brno: Host)

ŠANDA, Michal

2017 „Nad knihou Lapači prachu: A kostlivcem ve skříni je...“; *Právo*, roč. 27, č. 260, příloha Salon, č. 1046, s. 5

Nechci být grafoman, říká úspěšná debutující spisovatelka Lucie Faulerová; Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/nehci-byt-grafoman-rika-uspesna-debutujici-spisovatelka-lucie-faulerova-7297241> [přístup 30. 7. 2019]

„Tíhnu ke chčipáčkům,“ říká Lucie Faulerová, která svou hrdinku zabije na první stránce; Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/tihnu-ke-chcipackum-rika-lucie-faulerova-ktera-svou-hrdinku-zabije-na-prvni-6931880> [přístup 30. 7. 2019]